ПОЕЗІЯ І ПРОЗА

(Із .судової розправи)

Давно колись про таку пригоду дівчата складали жалісливі пісні, поетичні нарікання на свою нещасну долю, а тепер се опинилося в суді.

Настуся Ковалівна заскаржила молодого жонатого господаря Павла Василишина, що кілька літ обіцював їй з нею женитися, потім вийшов з війська, звів її на бездоріжжя, про дитину не подбав і оженився з іншою. Тепер сі молоді люди, що ще недавно обнімалися й цілувалися, стояли разом зі своїми батьками і адвокатами-жидами перед молодим суддею в карнім суді, недалеко одно від другого, але розділені глибокою пропастю в душі, якої вже ніщо не зарівняє. Коло судді сидів ще писар, зрештою нікого не було в кімнаті, бо розправа була тайна.

— Павле Василишине,— почав суддя, переглянувши акти,— розкажіть мені, як то було. Чи ви ходили до сеї дівчини, чи обіцювали їй з нею женитися? А правду кажіть!

Василишин глянув несміло на хрест між двома свічками, потім спустив очі на поміст і говорив, не дивлячись на нікого:

— Та я ходив до неї і любив її, але тато не казали її брати.

— Чому?

Старий Василишин не втерпів і відповів за сина майже з обуренням:

— Як же, прошу пана судді, аби мій син та у Коваля женився?

— Що ж такого? Хіба Коваль що — не господар? — спитав суддя.

Тут старий Коваль не стримав себе і з гнівом відворкнув:

— Е! Прошу пана, багачі всі однакі. Багачки шукав!

— Ну, годі! Говоріть же, Павле, далі, чому ви не оженилися з Настусею? — сказав суддя.

— Що ж мені було робити? Тато казали, що не дадуть мені ані загона поля; у н е ї (тут Павло махнув головою в сторону Настусі, що стояла тихо, мов без душі) є там якийсь загонець, але з того не можна вижити. Гадав я іти до двора на службу,— відрадили мені. Крутився я так з рік, а далі оженився.

— Хіба на Настку була яка лиха слава? Була вам невірна? Водилася з іншими парубками?

— Та ні! Я не чував...

— Ой-ой-ой! Чому ні? — вмішався батько Павла. Суддя глянув на Настку. Вона піднесла голову і великими синіми очима глянула здивовано на старого.

— Та коли? — ледви вимовила вона.

— Хіба не танцювала ти з іншими, як Павло був при війську?! — крикнув старий Василишин сердито.

— Гов, ґаздо, не кричіть! Ви тут у суді! —спинив суддя.— Потанцювати при людях можна, з ким дівчина хоче. А чи ви, Павле, обіцювали Настці женитися з нею?

— Ні! —відповів коротко Павло, очевидно, вже навчений адвокатом.

— Падоньку ж мій! Не обіцював?! — крикнула несподівано Настуся і заплакала ревними сльозами. Вхопилася за голову руками і мов шукала стіни, щоб ударити головою об неї.— Та де ж се правда?! Адже кілька літ і писав, і говорив, що візьме мене. Я листи принесла, що він писав до мене. Най скаже, чи то не його? Я присягну!

— Настко, тільки без плачу і заводження! — порадив суддя.— Покажіть сі листи!..

Настка розв'язала хустку, вийняла листи і подала судді. Сльози котилися їй, як горох по лиці, хоч уже здержалася від голосного плачу.

Настала тишина, тільки оба адвокати на кріслах розмовляли щось байдуже тихим голосом. Крізь отверті вікна ком-нати долітав з города щебіт ластівок на даху і цвірінькання горобців, що виводилися у гніздах під дахом. В городі знати вже було початок літа по ягодах, що червонілися на черешнях.

Суддя подиктував писареві відповіді до протоколу і почав переглядати листи. Справді, не читав, тільки переглядав, бо було їх багато, а у всіх менше-більше було те саме "люблю тебе". "Нічого цікавого",— думав собі, здогадуючи свої любовні пригоди з недавніх літ. Йому вже тридцятка минула, волосся вже починало сивіти, животик заокруглився, і він дивився на такі наївні листи очима досвідного старого кавалера.

— А! Тут і поезія! — обізвався нараз, глянувши на один лист.— Може, панове, послухаєте? — сказав, обернувшися до адвокатів, котрі, очевидно" розмовляли про якісь свої діла.

— Просимо! Суддя почав читати:

"Я до стола засідаю, папір розкладаю; через гори, через ріки сей лист посилаю. Лети-лети, мій листочку, в далеку дорогу; полетів би й я з

тобою, та іти не могу. Ой, як прийдеш, мій листочку, до милої близько, поклонися їй від мене до самих ніг низько. Най вона си прочитає, най си розгадає, чи не той то жовнярина, що вона кохає. Нагадай си, дівчинонько, як ми ся кохали, докн мене молодого до війська не взяли. Взяли мене на чужину та й нас розлучили, та як бог нам допоможе, будем ся любили. Ой, люблю тя, дівчнноиько, так як свою душу; через тебе, моя мила, загибати мушу. Ой, як тужить моє серце за тобою, мила, як згадаю, що тя Люблю і ти м'я любила. Вночі не сплю, вдень думаю, все думка о тобі; прийде мені молодому заснути у гробі. Чи ти мене вчарувала, чи мені так бог дав, що я тебе, дівчинонько, так собі сподобав? Ой, як я си нагадаю, як-то було зразу, яка була розмовонька коло перелазу. Любив я тя, дівчинонько, як настало літо, як-то було межи нами не раз розмаїто".

(І суддя і адвокати тут усміхнулися, а Настуся, що слухала досі віршів так, мовби не чула ще їх, засоромилася. Оба батьки слухали зовсім байдуже).

"А я хлопець молоденький, хоть при війську служу, за тобою, моя Насте, цілим серцем тужу. Ой, тужу я, моя мила, та й тужитн буду; хоть далеко я від тебе, то тя не забуду. Допоможи мені, боже, ще рік відслужити а як вернуся до тебе, буду ся женити..."

Суддя урвав.

. — Касарняна поезія! — замітив один адвокат зневажливо.

Суддя не відповів на се нічого, лише спитав Павла:

— Чи то ви складали сі вірші?

— Та се я так собі приспівував у касарні з іншими.

— І сам вигадував?

— Трохи я сам, трохи інші. Або я знаю, як то було?

— Але то ви писали?

— Я.

— Тут ви на письмі обіцюете Настці, що оженитеся з нею.

— Та се співанка!

— Але до кого писана? Павло не відповів нічого.

Суддя почав переслухувати Настку. Вона зовсім не знала, з якого "кінця" починати оповідання про своє горе, і говорила без ладу, схлипуючи від часу до часу.

— Яз іншими не сходилася, тільки з ним. Ще перед військом казав, що возьме мене. Я присягну. З війська листи писав, свій портрет прислав. На Великдень бував. Все казав то само. Я гадала, що може. Потім вислужив, міг женитися. Не оженився, тільки здурив. Прийшла дитина, і я вже сама не знаю...

Не докінчила, тільки розплакалася гірко.

Писар почав записувати те, що суддя казав; старі батьки мовчали, похитуючи головами, адвокати розмовляли щось по-німецьки, Павло стояв зі спущеними на поміст очима, а Настка не знала, що має почати зі своїми руками, мовби заважали їй, та трохи не подерла хустки з листів.

— Слухайте, Насте,— обізвався знов суддя,— ви мусите на то присягнути, що сказали.

— Я присягну.

— Павло буде караний.

Молодиця глянула здивовано на суддю:

— Та мені не о то йде, аби Павла карати, тільки, що я, бідна, з дитиною пічну? Мене з хати гонять! Де ж я собі раду дам?

— Sie hat ihn doch geliebt! 1 — замітив суддя в сторону адвокатів по-німецьки, щоб селяни не розуміли, але адвокати не докінчили ще своєї розмови і не звернули на се уваги.— Коли Павло буде тут засуджений, можете його, Наст-ко, скаржити, аби платив на дитину.

— Я присягну, бо то правда.

Писар засвітив свічки, старі батьки і Павло відступили дальше від стола, адвокати встали, а Настка почала тремтячим голосом повторяти за суддею слова присяги.

По присязі сказала ще раз те саме про Павла, що попереду. Говорили ще коротко адвокати, старий Василишин старався ще оправдувати сина, одначе суддя не зважав на те,

Вона все ж таки його кохала! (Нім.).

все, встав і, покликуючись на § 506 карного закону, засудив Павла на місяць арешту.

— Що мені з того? — обізвалася перша Настка, почувши засуд.

— Я зголошую відклик від вини і кари,— промовив Павлів адвокат.

— Не тішся, Настко, перед часом,— відозвався старий Василишин,— вищий суд ту кару скасує...

— Ет! Встилайтеся, старий, таке говорити! — сказав суддя.— Як же ваш Павло жиє собі з жінкою!

— Б'ються, паноньку; на все село сварка і бійка! — відповів старий Коваль.

— От і маєте воли та корови! — додав суддя.

— Та що? — відворкнув старий Василишин.— Аби хлоп не мав права свою жінку набити? І що кому до того?

— Ет, шкода з вами говорити! Будьте здорові! А отеє, Настко, ваші листи віддаю вам. Тільки один затримую до актів. Ну, ідіть уже, бо там інші ждуть.

Селяне почали повагом виходити з комнати. Суддя скрутив собі папіроску і, складаючи акти, глянув ще на Павлову "поезію". Він цілої не прочитав, там було ще більше строф подібного змісту, як і попередні. Суддя прочитав ще одну:

Чи-сь здорова, дівчинонько, моя люба птичко? Чи веселе, чи сумує твоє біле личко?

Далі вже не читав, вложив "поезію" в акти і казав прикликати інших селян, що ждали на суд.

1912